

ALBERT
CAMUS
Tersi ve Yüzü

ÇEVİRİ: TAHSİN YÜCEL

28. BASKI

♥ can
modern

ALBERT CAMUS
TERSİ VE
YÜZÜ

Can Modern

Tersi ve Yüzü, Albert Camus

Fransızca aslından çeviren: Tahsin Yücel

L'envers et l'endroit

© 1958, Éditions Gallimard, Paris

© 1992, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1992

28. basım: Şubat 2024, İstanbul

Bu kitabın 28. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Sanat yönetmeni ve dizi tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Beyza Ceylan

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 52098

ISBN 978-975-07-5855-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

ALBERT CAMUS
TERSİ VE
YÜZÜ

DENEME

1957 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Fransızca aslından çeviren

Tahsin Yücel

♥can

Albert Camus'nün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yabancı, 1981

Mutlu Ölüm, 1991

Yolculuk Günlükleri, 1993

İlk Adam, 1994

Yaz, 1994

Başkaldıran İnsan, 1995

Düğün - Bir Alman Dosta Mektuplar, 1995

Sürgün ve Krallık, 1996

Sisifos Söyleni, 1997

Düşüş, 1997

Veba, 1997

Asturya'da İsyân / Bütün Oyunları 1, 2015

Caligula / Bütün Oyunları 2, 2015

Yanlışlık / Bütün Oyunları 3, 2015

Sıkıyönetim / Bütün Oyunları 4, 2015

Adiller / Bütün Oyunları 5, 2015

Yaratma Tehlikesi, 2021

Bir Rahibeye Ağıt, 2022

İlginç Bir Vaka, 2022

ALBERT CAMUS, 1913'te Cezayir'de dünyaya geldi. Cezayir Üniversitesi'nde sürdürdüğü felsefe öğrenimini sağlık nedenleriyle yarıda bıraktı. 1938'de Paris'e gitti, ilk yapıtları *Tersi ve Yüzü* ve *Düğün* bu dönemde yayımlandı. Edebiyat dünyasına asıl girişini, 1942'de yayımlanan *Yabancı* adlı romanı ve *Sisifos Söyleni* adlı felsefi denemesi belirledi. Birbirini tamamlayan bu iki yapıtta, varoluşçu izler taşıyan "saçma" felsefesini geliştirdi. *Başkaldıran İnsan*, *Yaz*, *Sürgün* ve *Krallık* isimli eserleriyle hem edebiyat hem de düşünce alanlarında yetkinliğini kanıtladı. *Mutlu Ölüm* ve *İlk Adam* adlı romanları ölümünden sonra yayımlandı. 1957'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülen ve bugün 20. yüzyıl edebiyat ve düşünce dünyasının en önemli adlarından biri kabul edilen Albert Camus, 1960'ta bir trafik kazasında öldü.

TAHSİN YÜCEL, 1933'te Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Varlık Yayınları'nda çevirmenlik ve yazışleri müdürlüğü yaptı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kuramsal yazılarının yanı sıra, Balzac, Flaubert, Daudet, Gide, Simenon, France, Proust, Camus, Sartre, Malraux ve Duras gibi önemli Fransız yazarların yapıtlarını dilimize kazandıran Yücel, 1984'te Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne, 1997'de Fransız hükümeti Palmes Académiques Nişanı'na değer görüldü. 2016'da öldü.

İçindekiler

Camus'nün Yapıtlarında <i>Tersi ve Yüzü</i> 'nün Yeri	11
Önsöz	19
Alay	29
Evetle Hayır Arasında	39
Ruhta Ölüm	49
Yaşama Aşkı	61
Tersi ve Yüzü	67

ALAY

İki yıl oluyor, yaşlı bir kadın tanımıştım. Bir hastalık geçiriyordu, bu hastalıktan öleceğini sanmıştı. Tüm sağ yanına inme inmişti. Yalnız bir yarısı bu dünyadaydı, öbür yarısı şimdiden yabancıydı kendine. Kımıl kımıl, geveze bir ihtiyarcıkken, sessizliğe, kımıltısızlığa gömmüşlerdi onu. Uzun günler boyunca yalnızdı, okuması yazması yoktu, pek bir duyarlığı da yoktu, tüm yaşamı Tanrı'ya yöneliyordu. İnaniyordu ona. Bunun kanıtı da bir tespahi, kurşundan bir İsa heykelciği, bir de mermer çamurundan bir çocuğu taşıyan bir Aziz Yusuf heykelciği bulunmasıydı. Hastalığının iyileşmez olduğundan kuşku duyuyordu, ama hiç de gerektiği gibi sevmediği Tanrı'ya güvenerek, kendisiyle ilgilensinler diye iyileşmez olduğunu söylüyordu.

O gün, biri kendisiyle ilgileniyordu. Genç bir adamdı bu. (Genç adam bunda bir gerçek payı bulunduğu inanıyor, ayrıca bu kadının yakında öleceğini de biliyordu, bu çelişkiyi çözmek gibi bir kaygısı yoktu.) Yaşlı kadının derdine gerçek bir ilgi duymuştu. Kadın da iyice sezmişti bunu. Bu ilgi umulmadık bir şölendi hasta için. Acılarını coşkununla anlatıyordu: sıfırı tüketmişti artık, hem gençlere de yer açmak gerekirdi. Sıkılıyor muydu? Hiç kuşkusuz. Konuşmuyorlardı kendisiyle. Köşede kal-

mişti, bir köpek gibi. Ölmek daha iyiydi. Öyle ya, birine yük olmaktansa, ölmeyi yeğ tutardı.

Sesi kavgacı olmuştu. Bir pazaryeri sesi, bir pazarlık sesiydi. Gene de bu genç adam anlıyordu. Ancak ölmekense başkalarına yük olmanın daha iyi olduğu düşünce-sindeydi. Ancak bir tek şeyi kanıtlayabilirdi bu: şimdiye değin hiç kimseye yük olmadığını. Yaşlı kadına da, tespihi gördükten sonra, “Tanrı kalıyor size,” diyordu. Doğruydum. Ama bu konuda bile canını sıkıyorlardı. Uzun zaman duaya dalarsa, bakışı duvar kaplamasının bir nakışında silinirse, “İşte gene dua ediyor!” diyordu kızı. “Sana ne zararı var bunun?” diyordu hasta. “Hiçbir zararı yok, ama sinirime dokunuyor.” İhtiyar da serzeniş yüklü, uzun bir bakışla kızına bakarak susuyordu.

Genç adam taş gibi yüreğine oturan, bilinmedik, uçsuz bucaksız bir acıyla dinliyordu tüm bunları. Yaşlı kadın gene konuşuyordu: “O da görecek yaşlanınca. Onun da gereksinimi olacak buna!”

Bu yaşlı kadının Tanrı’dan başka her şeyden sıyrıldığı, tümünden bu son hastalığa bırakıldığı, zorunluluk sonucu erdemli olduğu, kendisine kalan şeyin aşka değer biricik varlık olduğuna kolayca inandığı, sonra, bir daha dönmemesiye, Tanrı’ya adanmış insanın düşkünlüğüne gömüldüğü seziliyordu. Ama yaşam umudu yeniden doğmayagörsün, insanoglunun çıkarları karşısında Tanrı’nın bir ağırlığı kalmıyordu.

Sofraya oturulmuştu. Genç adam akşam yemeğine çağırılmıştı. Yaşlı kadın yemek yemiyordu, akşamları yemekler ağır oluyordu çünkü. Köşesinde, kendini dinlemiş olanın arkasında kalmıştı. Gözetlendiğini sezindiği için, genç adam rahat yiyemiyordu yemeğini. Bu arada, yemek bitmek üzereydi. Bu birlikteliği uzatmak için sinemaya gidilmesi kararlaştırıldı. Tam da eğlenceli bir film gösteriliyordu. Genç adam, arkasında var olmayı

sürdüren varlığı hiç usuna getirmeden, düşüncesizce kabul etmişti.

Sofradakiler, sokağa çıkmadan önce gidip ellerini yıkamak için kalkmışlardı. Yaşlı kadının da gelmesi söz konusu değildi elbette. Kötürüm olmasa bile, bilgisizliği filmi anlamasını engellerdi. Sinemayı sevmediğini söylüyordu. Gerçekte anlamıyordu. Öte yandan, köşesindeydi, tespihinin tanelerine boş, ama büyük bir ilgi duyuyordu. Tümüyle ona güveniyordu. Sakladığı üç nesne, onun için, tanrısalın başladığı elle tutulur noktayı belirtiyordu. Tespihten, İsa ve Aziz Yusuf heykelciklerinden başlayarak, onların ardında, büyük ve derin bir karanlık açılıyor, o da tüm umudunu bu karanlığa bağlıyordu.

Herkes hazırды. Kendisini öpmek ve iyi bir gece dilemek için yaşlı kadına yaklaşıyordu. Şimdiden anlamıştı, tespihini var gücüyle sıkıyordu. Ama bu davranışın coşku kadar umutsuzluktan da kaynaklanabileceği iyice görülüyordu. Öpmüşlerdi kendisini. Yalnız genç adam kalmıştı. O da kadının elini sevgiyle sıkırmıştı, şimdiden arkasını dönüyordu. Ama öteki, kendisiyle ilgilenmiş olanın gittiğini görüyordu. Yalnız kalmak istemiyordu. Yalnızlığının dehşetini, uzayan uykusuzluğu, Tanrı ile o umut kırıcı baş başlığı duyuyordu şimdiden. Korkuyordu, yalnız insana güveniyordu artık, kendisine ilgi gösteren biricik varlığa bağlanarak elini bırakmıyor, sıkıyor, bu ısrarı doğrulamak için beceriksizce teşekkür ediyordu. Genç adamın rahatı kaçmıştı. Ötekiler, biraz çabuk olmasını söylemek için geriye dönüyorlardı şimdiden. Film dokuzda başlıyordu, gışede beklememek için biraz erken varmak daha iyi olurdu.

O, şimdiye dek karşılaştığı mutsuzlukların en korkuncu önünde duruyordu: sinemaya gitmek için bırakılan kötürüm bir yaşlı kadının mutsuzluğu. Gitmek, sıvışmak istiyordu, bilmek istemiyordu, elini çekmeye çalı-

şuyordu. Bir saniye süresince, bu yaşlı kadına yabancı bir kin duydu, onu şak diye tokatlamak geldi içinden.

En sonunda çekilip gidebildi, bu arada hasta, koltuğunda yarı yarıya doğrulmuş, dehşet içinde, dayanabileceği biricik kesinliğin silindiğini görüyordu. Kendisini koruyan hiçbir şey yoktu artık. Tümüyle ölümünün düşüncesine bırakılmıştı, kendisini ürpertenin ne olduğunu tam olarak bilmiyordu, ama yalnız kalmak istemediğini seziyordu. Tanrı insanları elinden alıp, kendisini yalnız bırakmaktan başka hiçbir işine yaramıyordu. İnsanları bırakmak istemiyordu. İşte bu nedenle ağlamaya başladı.

Ötekiler sokağa çıkmıştı bile. Yapışkan bir pişmanlık içini kemiriyordu genç adamın. Gözlerini aydınlık pencereye, sessiz evin iri ve ölü gözüne doğru kaldırdı. Göz kapandı. Yaşlı hastanın kızı genç adama “Yalnız oldu mu hep ışığı söndürür. Karanlıkta kalmayı sever,” dedi.

Bu yaşlı adam kabarıyor, kaşlarını çatıyor, işaret parmağını kurumlu kurumlu sallıyordu. Şöyle diyordu: “Babam bana gelecek cumartesiye kadar eğlenmem için beş frank haftalık verirdi. Ne demezsiniz, gene de bir yana birkaç kuruş ayırmanın yolunu bulurdum. Bir kez, nişanlımı görmeye gider, dört kilometre gidişte, dört kilometre de dönüşte, sekiz kilometre yol yürürdüm kırlarda. Bırakın canım, siz benim sözüme bakın, bugünün gençleri eğlenmesini bilmiyor.” Yuvarlak bir masanın çevresinde üç genç, bir de kendisi vardı. Zavallı serüvenlerini anlatıyordu: bölüklerini çok yükseklerle çıkarıyor, yorgunlukları utkular gibi kutsuyordu. Öyküsünde sessizliklere hiç yer vermiyor, bırakılmadan önce her şeyi söylemek istediği için de yalnız dinleyicilerini etkileyeceğini sandığı yanlarını alıkoyuyordu geçmişinin. Biricik

kusuruydu kendini dinletmek: bakışların alayını, üzerine yağdırılan alaylı kabalığı görmeye yanaşmıyordu. Kendisi deneyimi ağır çeken ve sayılan bir ata olduğunu sanırken, onlar için, zamanında her şeyin yolunda gittiği bilinen bir yaşlı adamdan başka bir şey değildi. Gençler deneyimin bir bozgun olduğunu, biraz bilgi edinmek için her şeyi yitirmek gerektiğini bilmezler. Kendisi acı çekmişti. Bu konuda hiçbir şey söylemiyordu. Mutlu görünmek daha iyidir. Hem sonra, bunda yanılıyorsa, onları mutsuzluklarıyla etkilemek istemekle daha ağır bir biçimde aldanırdı. Siz tüm varlığınıza yaşamla ilgilenirken, bir yaşlı adamın acılarının ne önemi vardır? Konuşuyor, konuşuyor, boğuk sesinin donukluğuna gömülüyordu hazla. Ama böyle süremezdi. Hazzı bir sonuca varmak gerektiğini söylüyordu, dinleyicilerinin dikkati de azalıyordu. Eğlendirici bile değildi artık; ihtiyardı. Ve gençler de her günün budalaca çalışmasına benzemeyen bilardoyu, iskambili severlerdi.

Öyküsünü daha çekici kılmak için çabalar harcadı, yalanlar söylediye de çok geçmeden yalnız kaldı. Gençler saygıya maygıya kulak asmamış, gitmişlerdi. Gene yalnızdı. Dinlenmez olmak: insan yaşlandı mı korkunç olan budur. Onu sessizliğe ve yalnızlığa mahkûm ediyorlardı. Pek yakında öleceğini çılatıyorlardı ona. Ölümü yaklaşmış bir yaşlı adam da yararsızdır, hatta rahatsız edicidir, aldaticıdır. Defolup gitsin. Yoksa, sussun: saygılı olmanın en küçük koşuludur bu. Oysa o, susamadığı, susunca yaşlı olduğunu düşünmeden edemediği için acı çekiyor. Gene de kalktı, çevresindeki tüm insanlara gülümseyerek gitti. Ama yalnızca ilgisiz ya da paylaşma hakkını taşımadığı bir neşeyle canlanmış yüzlerle karşılaştı. Bir adam gülüyordu: “Karı yaşlı olmasına yaşlı, ama en iyi çorbaların eski tencerelerde pişirildiğini de biliriz.” Bir başkası daha ciddiye: “Biz zengin insanlar değiliz,

ama iyi yeriz. Őu torunumu görüyor musun, babasından daha çok yer. Babasına yarım kilo ekmek yeter, onu bir kilodan aŐađısı kurtarmaz! Sonra gelsin sucuk, gelsin peynir. Bazı bazı, bitirince, 'Ih, ih!' yapar, sonra gene yer." Yaşlı adam uzaklaŐtı. Ağır adımlarıyla, alıŐkan bir eŐeđin ufak adımlarıyla, insan dolu, uzun kaldırımlar boyunca dolaŐtı. Rahatsız buluyordu kendini, gene de dönmek istemiyordu. Genellikle masayı ve petrol lambasını, ilerinde parmaklarının yerlerini kendiliklerinden buldukları tabakları yeniden görmeyi oldukça severdi. Sessiz akşam yemeğini, karşısında oturan, beyni boş, gözleri duruk ve l, lokmalarını uzun uzun çiğneyen kocakarıyı da severdi. Yemek getirilmiŐ ve sođumuŐ, kocakarı yatmıŐ olacaktı, kaygılanmayacaktı da, öyle ya, beklenmedik gecikmelerini bilirdi. "Başında kavak yelleri esiyor gene," derdi ve her Şey söylenmiŐ olurdu.

Adımlarının tatlı inadıyla gidiyordu Şimdi. Yalnız ve yaŐlıydı. Bir yaŐamın sonunda, yaşlılık bulantılarla gelir. Her Şey artık dinlenilmez olmakla son bulur. Yürüyor, bir sokağın köŐesini dönüyor, ayağı sryor, düŐüyor neredeyse. Onu gördüm. Gln, ama elden ne gelir. Ne olursa olsun, sokağı seviyor, evinde, ateŐten kocakarıyı göremez olduğu, odasında yalnız kaldığı o saatleri yaŐamaktansa, sokağı yeğ tutuyor. O sıralarda bazı bazı kapı usulca açılır, bir an aralık kalır. Bir adam girer. Açık renk giyinmiŐtir. Yaşlı adamın karŐısına oturur ve uzun dakikalar boyunca susar. Kımıldımsızdır, az önce aralanan kapı gibi. Arada sırada, elini saçlarının üzerinde dolaŐtırır, usul usul iini eker. O deđiŐmez, kederden ađırlaŐmıŐ bakışla yaşlı adama uzun uzun baktıktan sonra, sessizce gider. Arkasından, kuru bir gürültü düŐer mandaldan, yaşlı adam öylece kalakalır, dehşet içinde, karnında acı ve sızılı korkusu. Oysa sokakta yalnız değil, karŐılaŐtıkları ne kadar az olursa olsun. AteŐi türküsünü söyler. Ufak

adımları sıklaşır: yarın her şey değişecek, yarın. Birdenbire anlar ki yarın da böyle olacaktır, öbür gün de, tüm öteki günler de. Ve bu çaresiz buluş ezer onu. İşte böyle düşünce öldürür insanı. Bunlara katlanamadığı için öldürür insan kendini ya da, gençse, tümceler kurar.

Yaşlı, deli, sarhoş, belli mi olur. Sonu şanlı bir son olacak, hıçkırıklı, hayranlık verici. Güzel ölecek, yani acı çekerek. Bir avuntu olacak bu ona. Hem nereye gidebilir ki: bir daha düzelmemesiye yaşlanmış. İnsanlar her şeyi ilerideki yaşlılık üzerine kurarlar. Düzelmelerle kuşatılmış bu yaşlılığa kendilerini savunmasız bırakan başıboşluğu vermek isterler. Küçük bir köşke çekilmek için ırgatbaşı olmak isterler. Ama bir kez yaşlılığa gömüldüler mi anlarlar bunun yanlış olduğunu. Korunmak için başka insanlara gereksinimleri vardır. Ona gelince, yaşamına inanabilmesi için kendisini dinlemeleri gerekirdi. Şimdi, sokaklar daha karanlık, daha insansızdı. Sesler geliyordu hâlâ. Akşamın garip yatışması içinde, daha bir tantanalı oluyorlardı. Kenti çevreleyen tepelerin ardında, hâlâ günün parıltıları vardı. Ağaçlık tepelerin ardında, nereden gelmişti, bilinmez, kocaman bir duman belirdi. Ağır ağır yükseldi, bir akşam gibi kat kat oldu. Yaşlı adam gözlerini yumdu. Kentin homurtularını, gökyüzünün bön ve ilgisiz gülümsemesini alıp götüren yaşam karşısında, yalnız, yıkık, çıplaktı, ölüydü şimdiden.

Bu güzel madalyonun tersini de anlatmak gerekir mi? Kirli ve loş bir odada kocakarı sofrayı hazırlamıştır – akşam yemeği hazırdır, oturdu, saate baktı, biraz daha bekledi, sonra iştahla yemeye başladı. “Başında kavak yelleri esiyor gene,” diye düşünüyordu koca karı. Her şey söylenmişti.

Beşi bir arada yaşıyordu: nine, küçük oğlu, büyük kızı, bir de büyük kızın iki çocuğu. Oğul neredeyse dil-

sizdi; kızın da bir sakatlığı vardı, güçlkle düşünürdü, iki çocuktan biri şimdiden bir sigorta şirketinde çalışıyordu, onun küçüğü de okuyordu. Yetmiş yaşında, nine hâlâ tüm bu topluluğu egemenliği altında tutmaktaydı. Yatağının üst yanında bir portresi vardı, bu portrede, beş yaş daha genç, boynu bir madalyonla kapanmış bir kara giysi içinde dimdik, kırışksız, uçsuz bucaksız, açık renk ve soğuk gözleriyle, ancak yaşlandıkça el çektiği, bazı bazı sokakta yeniden bulmaya çalıştığı güzel ve soylu bir havası vardı.

Torunu hâlâ yüzünü kızartan bir anıyı bu açık renk gözlere borçluydu. Gözlerini sert sert üzerine dikerek “Kimi seviyorsun, anneni mi, nineni mi?” diye sormak için evde beklerdi yaşlı kadın. Kızı da orada oldu mu oyun kızıştırdı. Çünkü, her iki durumda da, çocuk, yüreğinde bu her zaman susan anneye karşı bir aşk coşkusuyla “Ninemi,” diye yanıt verirdi. Ya da konuklar bu yeğlemeye şaşkınlıkla mı annesi “Onu o büyüttü de ondan,” derdi.

Bunun bir nedeni de yaşlı kadının sevgiyi hak gibi istenecek bir şey sanmasıydı. İyi aile anası bilincinden bir tür katılık, hoşgörüsüzlük çıkarırdı. Kocasını hiç aldatmamış ve ona dokuz çocuk vermişti. Onun ölümünden sonra, küçük ailesine tükenmez bir güçle bakmıştı. Kent dışındaki çiftliklerinden ayrılmış, çoktandır oturmakta oldukları yoksul bir eski mahalleye düşmüşlerdi.

Bu kadının üstün nitelikleri de yok değildi kuşkusuz. Ama daha kesin yargılar çağında bulunan torunları için bir oyuncudan başka bir şey değildi. Eniştelere de bunun gibi anlamlı bir öykü dinlemişlerdi. Adam, kaynanasını görmeye gelince, pencerede boş boş oturduğunu görmüştü. Ama kadın elinde bir paçavrayla karşılaşmıştı onu, ev işleri pek az zaman bıraktığından, işini sürdüreceğinden dolayı özür dilemişti. Ne yalan söylemeli, her şeyde böyleydi. Bir aile tartışmasından sonra büyük

Mutlu olmak değil artık dileğim, yalnızca bilinçli olmak.

Camus'nün henüz yirmi iki yaşında, şeylerin ikiliği üzerine yazmaya başladığı ve 1937 yılında Cezayir'de çok az sayıda basılan *Tersi ve Yüzü* bir ilk metin olmasının yanı sıra, yazarın sonraki eserlerinde de irdelemeye devam ettiği absürd, ölüm ve yaşam, mutluluk, yalnızlık gibi kavramların nüvelerini attığı kitaptır. 1958 yılında, Nobel Ödüllü bir yazarın ilk metni olarak ikinci kez basıldığında ise Camus, bunu doğrularcasına, düşüncelerinin temelini ve belki de özünü bu kitapta oluşturduğunu söyler.

"Camus bizim uğraşımızın en etkili güçlerinden biri olmaktan, Fransız tarihini ve bu yüzyılı kendine göre temsil etmekten hiç vazgeçmedi."

Jean-Paul Sartre

#fransizedebiyatı #felsefe #ölüm #yaşam #yalnızlık #yabancılaşma

